

Интересите на студентите към професионалната учителска дейност

Антония Кръстева

1. Въведение

Хуманно-демократичните измерения на съвременното ни общество обуславят необходимостта от обновяване системата на висшето образование, на методологичната и технологичната организация на образователния процес със студентите. **Изграждането на професионално-личностната характеристика на бъдещите учители е ключов момент в обучението в педагогическите специалности.**

В съвременните условия повишаването на ефективността на професионализацията на специалисти е невъзможно без фундаментална хуманизация на всички компоненти, обуславящи личностно-професионалното развитие. В този смисъл хуманизацията на професионалното образование обезпечава **интегративния характер на професионалната дейност.** Тя интегрира в себе си естественонаучното, социалното и техническото знания в цялостното психическо състояние на студента, в развитие на неговата психо-социална и културна същност като субект на професионалната дейност (Талызина, 1986).

Различните страни на професионалната дейност са свързани преди всичко с професионалната зрялост, която се изразява в културното развитие и самосъзнание на субекта (студента).

Професионалното самосъзнание като сформирано отношение към професията се изразява наличието на сложни, постоянно развиващи се и свързани системи от интереси, мотиви,

личностен смисъл и цели. Професионалната култура включва в себе си индивидуално изработените стратегии, средства и способности за личностна изява. Най-важните компоненти на професионалната култура се свеждат до (Степанова, 2001, 37):

- Система от позиции и модели на мислене
- Професионално творчество в процеса на дейността
- Праксеологическа култура
- Компетентности за дейност, общуване и саморазвитие
- Конкретно-предметни знания

В процеса на цялостното социално образование, културата играе изключително важна роля за развитие на творческия потенциал на студента. Тя се проявява в различни сфери на общественото съзнание във вид на конкретни модели: “политическа култура”, “правна култура”, “художествена култура”, “спортна култура”, “професионална култура” и др. Наред с тези общи модели съществуват и частни, към които се отнасят “техническата култура”, “управленската култура” и др. В процеса на формиране на основните културни компоненти, приоритетно място заема системно – цялостното, интегративно образование, т. е. **акмеологическата култура**.

Акмеологията като нова област на интегративното човекознание, разглежда личността като цялостен феномен с макрохарактеристиките на индивида, на субективната дейност и индивидуалност, като отбелязва, че нейното самодвижение към висшите достижения се обуславя от следните фактори (Степанова, 2001):

- Обективен, свързан с реалните условия на дейност, осъществявана в обществения контекст на труд и живот.
- Субективен, свързан с субективните предпоставки за успешна дейност, към която се стреми човекът.
- Обективно-субективен, свързан с организацията на дейността.

Акмеологическата култура от позицията на системно-цялостния подход се приема като важна характеристика за

развитието и самореализацията, за дейността и общуването на личността. Тя синтезира в себе си всичките онези изисквания представляващи общата култура, тя се актуализира и проявява в съответствие с жизнените стратегии и интереси в творческата самореализация. Същността на тази култура се изразява в хуманизацията на конкретната личност. В рамките на дадения подход акмеологическата култура се разглежда като критерий за висше ниво на цялостно личностно развитие. В нейното съдържание се включват следните *компоненти* (Степанова, 2001):

- **Духовно-нравствено съвършенство** – предполага формиране на нравствено-ценностни компоненти за овладяване на по-добри образци и опит от човешката култура. Този процес се разглежда като възпроизводство на взаимнообмен, а не като потребителство от страна на личността.
- **Професионална компетентност** – синтезира в себе си широка гама от знания и практически действия, които позволяват за успешната реализация на професионалната дейност.
- **Психолого-педагогическа подготовка** – наред с другите характеристики, като знание за решаване на проблеми и формиране на позиции, тя се определя като способност на личността творчески да подходи към моделирането, алгоритмизацията и умелото използване на психолого-педагогическите технологии в практическата дейност на учебно-възпитателния процес. По-скоро тя обединява изследователските технологии, технологиите за конструиране и комуникативните технологии.
- **Професионална визия** – съдържа общото и същественото, което определя индивидуалността, самостоятелната проява и желанието за активно саморазвитие и на-

растване на креативния личностен потенциал, обогатяване на духовната същност реализация.

Формирането и усъвършенстването на акмеологическата култура се осъществява в следните **направления** (Пак там):

- Овластяване на знанията за същността, структурата, функциите и механизмите на този вид култура позволява формирането на съдържателните ядра на дадена култура.
- Развиване на професионалната компетентност. За нейни основни показатели служат знанията, уменията, професионалните особености, професионалните позиции и отношения на личността.
- Повишаване на творческата дейност, позволяващ ефективно използване на широк кръг технологии.
- Създаване на условия, стимулиращи продуктивната творческа дейност.

Акмеологическата култура на личността представлява сама за себе си цялостна характеристика на формиране и развитие. Тя включва в себе си потенциала и дейностно-поведенческото отношение на личността. Нейната същност се определя от нивото на овладените знания и умения, от продуктивния опит и творческа реализация, осъществявани в професионалната дейност. С други думи акмеологическата култура на личността отразява процеса на овластяване на богатството и новите възможности на дадена култура.

В този ред на мисли, очертавайки спецификата на акмеологическата култура и в контекста на нейната същност, **целта на настоящото изследване е да проучи интересите на студентите от педагогическите специалности на великотърновския университет, насочени към професионалната тяхна учителска дейност.**

II. Същност на интересите

Професионалната подготовка на студентите от педагогическите специалности за професионална трудова дейност като учители провокира разглеждането на въпроса за техните интереси към бъдещата реализация, основаваща се на акмеологическата култура. В този ред на провокация проучването на интересите ще даде възможност да се отчитат съвременните измерения на потребностите, мотивите, побудите на бъдещите учители.

Проблемът за интересите е разглеждан от различни научни позиции – в психологически, педагогически, социологически, философски аспект, като във всяко едно направление се определя неговата водеща роля.

Редица автори (Уайт, Кагъну Хънт и др.) определят интереса като емоция, която се проявява още с раждането, но може да се развие чрез различни въздействия. Изразява се като очертаване, любопитство, желание да се изследва и опознава, стремеж към непрекъснато разширяване на опита.

Етимологично думата “интерес” (от лат. *interesse*) означава – “в средата съм”. С това се изразява отношение на съответствие между организма и средата или интересът се определя от това, което е важно за определен момент. Може да бъде някакъв предмет, на който му се преписва субективна стойност и който има теоретическо или практическо значение за нашите нужди. Той е избран относително постоянно и може да бъде мотив за действие. Възниква от потребността, която мотивира поведението или всяко поведение е мотивирано от някакъв интерес (Речник по психология, 1996, 118-119).

В психологическата литература интересът се определя като избирателна насоченост (специфично психическо отношение) на човека към определен обект, предизвикана от неговото жизнено значение и/или емоционалната му привлекателност. Определя се

като емоционална проява на познавателните потребности на човека и съответстващата им мотивираща сила. Интересът е потребност, преминала през фазата на съзнателната насоченост. Той е съвкупност от материални и духовни ценности на човешката култура в съзнанието на субекта (Десев, 1999, 200-201).

Интересът се определя също и като конструкция на предразположение към тенденции за поведение или действия, които са насочени към предмети или преживявания, които варират според индивидуалностите и според интензивността си (Wilhelm, 1987, 47).

Г. Щчукина характеризира като избирателна насоченост, обърната към областта на познанието, към нейната предметна страна и към самия процес на овладяване на знанията (Щчукина, 1965, 390). За А. Леонтиев те са свързани със специфична познавателна нагласа към предметите и явленията от действителността. Наред с убежденията и идеалите, те спадат към личностната насоченост и определят в значителна степен профила на личността. Характерна тенденция при интересите е съзнателния, когнитивен анализ на обекта, към когото са насочени (С. Рубинщайн). При това субектът насочва вниманието си, възприятията, мислите, емоциите, действията и др. към онези сфери, които са личностно значими за него (Wilhelm, 1987).

В края на XIX и началото на XX век в психологията се оформят четири основни направления, свързани с интереса. Първото се опитва да обясни неговата природа (Б. Ананиев). Второто направление разглежда много общо интереса и неговото значение. Трето – не изяснява неговата същност, а само отбелязва значението му. Представителите на четвъртото направление, към което може да се причисли Вунд, изобщо не използват това понятие. Опитите да се определи интересът като внимание – произволно и непроизволно, като чувство, като стремеж, потребност, влечение довежда до обобщаване на това понятие. **Главното, което се откроява е, че интересът е стремеж**

към определена дейност, насоченост на личността към предметите и явленията, форма на проява на потребностите, активно отношение на личността към определен обект. Оттук произтича нашата основна теза за проучване на интереса на студентите, като се има предвид техния стремеж и отношение към професионалната дейност като учители.

Трябва да се подчертае фактът, че интересите са иманентно свързани и не могат да съществуват извън потребностите. В този смисъл се говори за триадата: “потребности – мотиви – интереси”. Тези три психологически категории и общосоциални понятия са взаимоизясняващи се и вътрешно степенувани. Интересът винаги е свързан с мотива, наличието на мотив винаги свидетелства за потребност. Тръгвайки от потребностите, можем да кажем, че потребността е мотив за дейност, а мотивът – проявен интерес. Тук трябва да се уточни обстоятелството, че не винаги всички потребности се превръщат в осъзнат интерес.

Наред с тази характеристика на интересите може да се подчертае фактът, че те възникват в резултат на интелектуални, емоционални и волеви процеси. Освен познавателна, интересът има и **емоционална насоченост** (Щукина, 1965). От една страна, значимостта на обекта на интереса създава емоционална привлекателност. Същевременно самата проява на интереса предизвиква положителни чувства, които при познавателния процес са положителни познавателни чувства.

III. Емпирично проучване

Периодът на глобализация и пазарна икономика, на децентрализация на образованието и създаване на европейско пространство за висше образование, изисква кардинални реформи в професионалната подготовка на началния учител – реформи, които отговарят на неговите интереси и потребности.

Промените в обществения живот неминуемо рефлектират в ценностната ориентация на учителя. Професията на учителя и неговата акмеологическа култура в съвременното общество придобиват все по-специфичен характер. Рязко нарастват изискванията към неговата личност, както в аспект на ерудираност и методическа подготовка, така и в аспект на личностно израстване и духовно извисяване. Как и доколко педагогиката откликва на тези промени?

Тази особеност на образователните иновации обуславя целта настоящото изследване. През периода 2003/2004 г. са изследвани 117 студенти (III и IV курс) от педагогическите специалности във великотърновския университет. Основен изследователски метод е анкета. Нейната **цел** е да проучи настоящите интереси на бъдещите педагози, относно тяхната професионална дейност. Анкетната карта е изградена от две основни части. Чрез първата се разкрива отношението на студентите към професията – “учител”, на нейните негативни и положителни характеристики. Втората част се отнася конкретно към техните интереси и потребности за упражняват тази професия. Анкетираният въпроси обхващат трите основни компонента на акмеологическа култура, а именно: духовно-нравственото съвършенство, професионалната компетентност и психолого-педагогическата подготовка.

Анализ на резултатите

Въпросникът предоставя възможност на анкетираните студенти да дадат в свободна форма своето мнение относно същността на учителската професия и на тяхната професионална подготовка. Впечатляващо е отношението на анкетираните студенти и тяхното участие в изследването. Известно е, че при анкетите със свободен отговор обикновено или не се отговаря, или отговорът се изчерпва с една фраза или изречение. В настоящото изследване само 6 % от анкетираните лица не са отго-

ворили на въпросите със свободен отговор. Всички останали са се отнесли напълно съзнателно и отговорно. Оказва се, че бъдещите педагози никак не са равнодушни към собственото си образование и отдават голяма роля за своята подготовка на добрия преподавателски екип в Педагогическия факултет. Около 75% от анкетираните говорят за висока степен на професионална компетентност изразена в около 84% овладяване на педагогическите знания за учителската професия, около 64% умения да работят в училищна среда и твърде висок процент 92% за осъзната духовно-ценностна система и ориентация.

Друга част от свободните отговори се свързва с конкретната насоченост към професионална реализация, изразена чрез интересите и потребностите на студентите. Голяма част от анкетираните лица (87%) изтъкват обективните фактори, детерминиращи желанието им да упражняват учителската професия. Тук те йерархично подреждат собствените си интересите, а именно:

- Любов към децата
- Интерес от професионална изява (познавателен интерес).
- От общуване с подрастващите и учителския колектив.
- От изграждане на личностен статус в обществото и в педагогическия колектив.
- От себедоказване.

IV. Изводи и заключение

Относно направения теоретичен преглед на интересите и на основата на проведеното изследване могат да се изведат следните изводи:

- Университетът се превръща в място за “духовна еволюция”, като дава възможност за свободно разгръщане на духовните вътрешни сили и силни страни на студентите.
- Осигурява се адекватна подготовка за динамичния социокантекст, на който са нужни мотивирани личности – творци.

- Осъзнават се интересите и потребностите от себепознаване, себerealизация, ориентация към ценности и нагласи по отношение на градивното в действителността.
- Обучение с цел – професионално-личностно израстване на студентите.
- Утвърждаване и развиване на хуманна личност, носител на акмеологическа култура.

Анализът убеждава, че е правилна ориентацията към конкретните принципи, методи и похвати, които способстват за целенасоченото обучение на студентите, за формиране на правилната нагласа и желание за упражняване на учителската професия. Образователната стратегия във ВУЗ, осигуряваща и поддържаща интереса на студентите за качествена професионална реализация и практическа дейност е мисия, отговаряща на съвременните потребности за обновяване на образователните модели, които са насочени към хуманизиране на учителската професионална подготовка.

Литература

1. **Десев, Л.** Речник по психология. С., 1999.
2. **Силами, Н.** Речник по психология (лексикон). Плевен., 1996.
3. **Степанова, Л.** Развитие аутропической компетентности: овладение акмеологическими технологиями. Москва., 2001.
4. **Талызина, Н.** Теоретические проблемы разработки модели специалиста. – Современная высшая школа, № 2., 1986.
5. **Шчукина, Г.** Формиране на познавателните интереси у учениците в процеса на обучение. С., 1965.
6. **Wilhelm, A.** Lexikon der psychologie. Band 2. Herderbuecherei., 1987.